

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КАТЕГОРІЙ «ЕФЕКТИВНІСТЬ» ТА «РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ» ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В статті проаналізовано підходи науковців щодо визначення категорій «ефективність» та «результативність». Розглянуто взаємозв'язок категорій та встановлено спільні та відмінні ознаки між ними.

Ключові слова: результативність, ефективність, результат, ефект, витрати, збиток, успіх.

Постановка проблеми. Забезпечення здатності вирішувати господарські завдання та поставлені цілі є однією з передумов стабільного успіху підприємства. Саме показник результативності визначає рівень досягнення цілей, а дотримання його високого рівня у поєднанні із відповідним показником ефективності, дає змогу постійно покращувати діяльність підприємства. Тому в умовах невизначеності та ризику, недостатньої прогнозованості загальноекономічних процесів, необхідність визначення реальної результативності діяльності аграрних підприємств є визначальною. Цим зумовлюється необхідність уточнення змісту категорій «результативність» та «ефективність», визначення параметрів їх прояву та рівня взаємозв'язку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням різних теоретико-методичних аспектів результативності займаються як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема: Андрійчук В. Г., Галушко В.П., Павленко І. Г., Панов М. М., Лігоненко Л. О. та ін. Проте звичайно увага дослідників зосереджується на вивченні окремих складових процесу формування загальних результатів господарювання, насамперед – у виробничій, збутовій, фінансовій та інших сферах економічної активності підприємства.

Проблеми підвищення ефективності аграрних підприємств в умовах ринкових перетворень знайшли своє відображення у наукових працях вчених-аграрників: Амброзова В.Я., Андрійчука В.Г., Борщевського П.П., Гайдуцького П.І., Даниленка А.С., Дем'яненка М.Я., Єрмакова О.Ю., Коваленка Ю.С., Криворучка В.І., Крисального О.В.,

Лобаса М.Г., Маліка М.Й., Месель-Веселяка В.Я., Мосіюка П.О., Онищенко О.М., Пасхавера Б.Й., Саблука П.Т., Степаненка І.Х., Романової Л.В., Федорова М.М., Терещенка В.К., Шестопаля О.М., Шкільова О.В., Шпичака О.М., Юрчишина В.В. та багатьох інших.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд особливостей формування та узагальнення теоретичних підходів щодо визначення категорій ефективності та оцінки результативності діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Результативність є однією з найбільш вагомих характеристик успішності функціонування і розвитку суб'єктів господарювання. Ознакою такого роду успіху стає досягнення поставлених цілей, а також послідовне вирішення виробничих, комерційних, фінансових, соціальних та інших завдань, що супроводжується отриманням відповідних ефектів.

Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств оцінюється за допомогою ефективності використання ресурсного потенціалу: земельних, трудових ресурсів, матеріально-технічної бази, особливо в частині основних виробничих засобів, і визначається мінімізацією витрат ресурсного потенціалу на виробництво одиниці якісної сільськогосподарської продукції.

Незважаючи на тривалу історію вивчення ефективності й результативності, це питання й надалі залишається в центрі уваги багатьох науковців, оскільки існують суперечності щодо трактування цих понять як синонімічних. Тому важливо уточнити зміст категорій ефективності і результативності, встановити їх спільні та відмінні риси та ви-

значити відповідність змісту цих термінів (табл. 1).

Розмежування понять "результативність" та "ефективність" затверджено в ДСТУ ISO 9000:2007, де результативність (effectiveness) визначається як ступінь реалізації за-

планованої діяльності та досягнення запланованих результатів, а ефективність (efficiency) – це співвідношення між досягнутим результатом і використаними ресурсами.

Таблиця 1

Трактування сутності категорій «ефективність» та «результативність»

Автори	Визначення
Андрійчук В.Г. [1]	Вважає, що результативність не є повністю тотожною з категорією «ефективність», і водночас не існує тільки як самостійна, оскільки набуває трьох форм свого вияву: <i>економічна результативність</i> , яка за своїм змістом тотожна економічній ефективності, <i>кориснісна результативність</i> , що характеризується позитивними зрушеннями у діяльності підприємства, які безпосередньо не пов'язані з витратами, але які знаходять своє відображення у підвищенні його конкурентоспроможності; <i>планова прогнозовано – фактова результативність</i> , яка визначається зіставленням фактичних показників діяльності підприємства з плановими (прогнозними).
Загородній А.Г. та Вознюк Г.Л. [4]	Визначають термін "ефективність" як "здатність забезпечувати результативність (ефект) процесу, проекту тощо, яку обчислюють, як відношення ефекту (результату) до витрат, що забезпечили цей результат". Також автори наводять визначення економічної ефективності, яку визначають як "результативність економічної діяльності реалізації економічних програм та заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату". Тут науковці ототожнюють економічну ефективність із результативністю.
Коваль З.О. [3]	Вважає, що результативність виступає одним із базових критеріїв оцінювання ефективності, а абсолютним показником результативності є ефект. Результативність визначається як "співвідношення отриманих наслідків і введених факторів (або причин, призвели до цих наслідків), які визначаються за допомогою співвідношень прибутку до витрат, обсягу виробництва або часу тощо"
Павленко І.Г. [6]	Ефективність розглядає як комплексну оцінку кінцевих результатів використання трудових, матеріальних, інформаційних та фінансових ресурсів підприємства у виробництві товарів та наданні послуг за певний термін, а також наголошує на тому, що кінцевою метою ефективності є не тільки результати діяльності, а й неперервність виробничого процесу, пов'язаного із задоволенням потреб як окремих суб'єктів, так і суспільства загалом
Савенко Н.В. [2]	Вважає, що її висхідним базисом є поняття "ефект". Ефект, при цьому, розглядається як певна форма результату, тобто за такого підходу поняття "ефективність" виступає похідним від поняття "результативність". Результат науковець пов'язує з обсягом доходу підприємства, а ефект – з прибутком.

Рис. 1. Спільні ознаки та відмінності між показниками результативності та ефективності

Досліджуючи ефективність діяльності підприємства, треба розділяти власне ефективність діяльності, що стосується використання ресурсів та результативність, що характеризує ступінь реалізації стратегії. В той же час треба пам'ятати, що для успішної діяльності підприємства важливе не лише досягнення цілей і реалізація стратегії (результативність), але й мінімізація витрат впродовж цього процесу (ефективність). Тому показники результативності і ефективності взаємопов'язані, але важливо оцінювати їх нарізно, оскільки це дозволить чітко визначити, чим викликаний поточний стан підприємства: помилковою стратегією (неправильними цілями) чи нераціональним використанням ресурсів.

Фінансові результати діяльності підприємства характеризують успіх або невдачу у його роботі на ринку і визначаються системою показників прибутку й рентабельності. За попередніми підсумками фінансовий результат від основної діяльності сільськогосподарських підприємств України у 2013 р. становив 12,5 млрд.грн. прибутку проти 24,1 млрд.грн. у 2012р., рівень рентабельності (без урахування бюджетних дотацій і доплат) у цілому склав 11,5% проти 20,2% у попередньому році.

У 2013 р. сільськогосподарськими підприємствами України, як і в попередньому році, був отриманий позитивний результат від діяльності як у рослинництві, так і в тваринництві. Прибутки від виробництва продукції сільського господарства і надання послуг у рослинництві і тваринництві отримали 66,9% підприємств, у середньому на 1 підприємство сума прибутку становила 3,1 млн.грн. (у 2012р. – відповідно 74,6% і 3,5 млн.грн.). У той же час, 33,1% підприємств отримали від сільськогосподарського виробництва збитки, сума яких у розрахунку на 1 підприємство склала 2,1 млн.грн. (у 2012р. – відповідно 24,5% і 1,6 млн.грн.).

У галузі рослинництва підприємствами було отримано 9060,9 млн.грн. прибутку, а рентабельність склала 11,3 % (у 2012р. відповідно 17029,8 млн.грн. і 22,3%). Від діяльності в галузі тваринництва підприємствами отримано 2844,5 млн.грн. прибутку, а загальний рівень рентабельності становив 11,4 % (у 2012р. відповідно – 3169,6 млн.грн. і 14,3 %).

За підсумками статистичних даних у 2013 році результат від основної діяльності сільськогосподарських підприємств Запорізької області становив 313,4 млн.грн., рівень рентабельності при цьому склав 7,4 % проти

14,2 % у 2012 році. Прибутки від виробництва продукції сільського господарства і надання послуг у рослинництві і тваринництві в середньому на 1 підприємство становило 1555,5 тис.грн. У той же час, 37,2 % підприємств отримали від сільськогосподарського виробництва збитки, їх сума у розрахунок на 1 підприємство склала 1086,8 тис.грн.

Для підприємств будь-якої форми власності дуже важливо враховувати фінансові результати, що відображають динаміку витрат і доходів протягом певного часу. Однак, сама фінансова інформація, виражена в грошовій формі, без належного аналізу виробничої стратегії, ефективності використання виробничих ресурсів та розвитку ринків збуту не дають повної оцінки поточного стану та перспектив розвитку підприємства.

Висновки. Вважаємо, що “ефективність” передбачає, як правило, отримання позитивного результату, додатного значення показника або системи показників, за допомогою яких вона визначається. Однак в умовах сьогодення, зумовлених економічною кризою та змінами у законодавчо-правовому полі, значна кількість сільськогосподарських підприємств працюють збитково, тому щодо них доцільніше вживати термін “результативність діяльності”, а не “ефективність діяльності”. Тому виникає необхідність паралельного оцінювання показників результативності поряд з показниками ефективності, які в процесі аналізу діяльності підприємства відіграють різну роль.

Список літератури

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с.
2. Савенко Н.В. Економічна сутність ефективності виробництва підприємства і аналіз підходів до її визначення / Н.В. Савенко // Інноваційна економіка. - 2009. - № 2. - С.153-162.
3. Коваль З. О. Оцінювання ефективності вартісно-орієнтованого управління підприємством в екосистемі інновацій / З. О. Коваль // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : [збірник наукових праць] / відповідальний редактор О. Є. Кузьмін. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. - С. 348-357.
4. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник: третє видання, доповнене та перероблене / А.Г. Загородній, Г. Л. Вознюк // Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 844 с.
5. Статистика сільського господарства / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Павленко И.Г. Подходы к определению экономической сущности понятия "эффективность" / И.Г. Павленко // Экономика и управление. - 2006. - №1. - С. 35-38.

Summary.

The approaches to determine the categories of "efficiency" and "effectiveness" of economic activity have been analyzed in the article. The categories interconnection has been considered, as well as common and distinctive features between them have been defined.

Effectiveness is one of the most important characteristics of successful operation and development entities. The efficiency of agricultural enterprises is estimated by means of efficiency of resource potential: land, labor, material and technical base, especially as for the fixed production assets. It is determined by minimizing the cost of resource potential per unit of high quality agricultural products.

The indicators of agricultural enterprises activities in Ukraine and Zaporozhye region have been shown.

Financial performance of enterprise functioning characterize success or failure in its operation and is defined by the system of profit and profitability indicators. According to preliminary results of main financial performance of the agricultural enterprises in Ukraine in 2013 made up 12.5 billion compared with profit of 24.1 billion in 2012, profitability (excluding budget subsidies and surcharges) as a whole made up 11.5% compared to 20.2% in the previous year. In 2012 and 2013 Ukrainian agricultural enterprises received the positive both in crop and livestock farming.

Nowadays there is a need to clarify the categories of "efficiency" and "effectiveness". Efficiency involves obtaining a positive result, the positive values of the indicators by means of which it is being defined. However, under the circumstances, a significant part of enterprises are not profitable, thus the term "effectiveness" should be applied to.

Keywords: effectiveness, efficiency, result, effect, costs, loss, success.